

PAPP FERENC.
1871—1943.

A nyáron elbúcsúzott szűkebb baráti körétől és hazament szülőfalujába, a vasmegyei Kemenesmagasiba, ahol a nyarat mindig is tölteni szokta. Ezúttal úgy ment baza, hogy nem jön vissza többé a fővárosba, amelynek félszázadon át lakója volt. Senki sem gondolta barátai közül, hogy nemcsak hazaköltözik a faluba, ahol egykor édesapja tanító volt, hanem igazibb, végső pihenésre tér. Váratlanul és mindenkit megdöbentően jött a hír, hogy október 13-án rövid szenvedés után elhunyt.

Papp Ferenczel Gyulai Pál egyik legkedveltebb és legjobb tanítványa és követője távozott az élőknek s különösen a Gyulai-hagyományt őrzőknek sorából. Jellemével is hasonlított mesteréhez. Nemes eszményisége fennkölt, szilárd erkölcsi talapzatról bontakozott ki. Az igazságnak meg nem ingó szeretetével rendületlen nemzeti érzés és magyar fajához a hagyományokban gyökerező öntudatos ragaszkodás párosult benne. Csak a vérmérsékletével különbözött mestertől. A Dunántúl józan nyugodtsága élt benne, csendes és mindenekfölött szerény ember volt; a harcot kerülte, de meggyőződéséből sohasem engedett. A szépben való bensőséges örömeivel és előadásmódjának finom egyszerűségével, választékos ízlésével is hivatva volt rá, hogy Gyulai irodalomtörténeti és esztétikai elveinek egyik letéteményese és irányának egyik folytatója legyen.

Hogy Gyulai korán fölismerete tehetségét, s hogy megszerette egyéniségét is, annak sokatmondó bizonyága, hogy őt küldte nevelőnek báró Bánffy Györgynéhez, egykori tanítványához, Gernyeszegre s evvel mintegy nekiadta a maga ifjúságának marosmenti emlékeit, meghittebb közelségébe vonta. A későkoráig nagyon szép, művelt és finomérzésű Bethlen grófnő társaságáért, de lelkivilágáért is egy közös, eszményi lobogás, közösen érzett tisztelet élt immár meste-

rében és tanítványában egyaránt: Gyulai bevonta a fiatal Papp Ferencet egyik legkedvesebb társasági körébe és Papp Ferencnek alkalma nyílt, hogy a maga öregkorában, Gyulai életrajzában még mindig átélje gernyeszegi emlékeit.

Hogy Papp Ferenc viszont mennyire a Gyulai világában élt, annak meg két nagy munkája a legszebb emléke. Tudományos munkásságának első felét arra szánta, hogy Gyulai legkedvesebb írójának, a legnagyobb magyar regényírónak állítson életrajzával maradandó emléket. Kemény Zsigmond életrajzának még az első kötete sem jelent meg, már hozzáfogott Gyulai Pál életének megírásához. Ez a munka is két évtizedbe került: hetven éves volt, mikor a befejező kötet megjelent; de elvégezte, mielőtt magának is el kellett mondanania, hogy „minden elvégeztetett“.

A soproni líceum, Kis János és Berzsenyi iskolája után az egyetemen (ahol Beöthy Zsolt is nagy hatással volt szellemi alakulására és Gyulaihoz hasonlóan becsülte és kedvelte a derék tanítványt), majd Gernyeszegen és utóbb egész tudományos munkásságában Gyulai Pál világában és hagyományainak légkörében élt és dolgozott. De ifjúkorától kezdve zavartalan, meleg barátság — a baráti szereteten kívül kölcsönös megbecsüléssel és megértéssel kötötte Gyulainak egy másik kedves tanítványához, később utódához: Császár Elemérhez is. Az egy évfolyammal (korban azonban három évvel) idősebb Papp Ferenc és Császár között már egyetemi éveikben szövődött és Császár haláláig tartott ez a barátság. Ez volt az oka, hogy Papp a leánygimnáziumból, ahova az első királygyűrűs bölcsészdoktor Beöthy Zsolt hívta meg, hamarosan elvágódott az I. ker. gimnáziumba, ahová nemrégiben a fiatal Császár Elemér is került, s ahol akkor Láng Nándor, Vári Rezső, Gyulai Ágost voltak fiatal tanárok; és ámbár amott Pap Károlyban örvendezhetett egykori diákbarátjának, emitt érezte jól magát, Császár Elemér közelében. Az itt töltött, majdnem két évtizedhez fűződik Kemény életírása. A gyakorló gimnáziumban Császár Elemér helyére került; ez lett a Gyulai-monográfia korszaka.

Doktori értekezése, tudományos elindulása, Beöthy Zsolt hatása alatt, esztétikai tárgyú volt ugyan, de a *valószínűség* foglalkozva, mintegy útjelző volt főműveinek hőseihez. Eszményítés és valószínűség határai — ezek az esztétikai kérdések érdekelték vizsgálódásait, mielőtt Keményhez közelített.

Kemény Zsigmond életadatainak föltárását már Péterfy Jenő sürgette. Papp Ferenc rendszeres munkáival látott a föladatnak. Nem könnyen és nem is gyorsan dolgozott; de vaskövetkezetességgel és ki nem merülő szorgalommal, szorgossággal. Evvel a munkával sikerült nemcsak az adatok sorát, sok-sok levelét, mi több, elveszettnek hitt munkáit is, vagy azoknak nagyobb töredékeit fölkutatnia és kiadnia, hanem sikerült Keményhez, az emberhez is egészen közel jutnia. Megnyílt előtte a nagy embernek egész lelkiélete s olyan finom megállapításokkal, amilyenek Kemény Zsigmond szerelmeinek emlékei műveiben, vagy Kemény történeti műveinek és regényköltészetének összetartozása, vagy Kemény áthajlása a romantikusból a realizmushoz, elérte azt, ami a legnehezebb föladatnak mutatkozott; az ember föltárt belső világán át mutatta meg Kemény regényköltészetének mélységeit. A maga rokonszenves egyénisége, egyszerű, világos, de e mellett finom és meleg előadásmódja kellett hozzá, hogy a Kemény-monográfia a legszebb ilyenmő alkotások mellé emelkedjék.

Könnyebb dolga volt, mikor elhunyt mesterének életrajzához fogott. Itt már nem kellett hősenek lelkivilágában vizsgálódnia; benne élt ő maga is. Gyulainak még élő kortársaitól vagy ifjúkorára is jólemlékező egykori tanítványától, Bánffy bárónétól sok részletet közvetlenül tudhatott meg az ifjú Gyulairól; a maga ismereteire, tapasztalataira, emlékeire támaszkodhatott, mikor az öreg Gyulai Pálról volt szó. Valóban, olyan részletességgel (több mint 80 ív a monográfia), olyan élethűen, mindenre kiterjedő gondossággal és Papp Ferencnél természetes, úri tapintattal rajzolja meg egy élet történetét, hogy az a magyar irodalomtörténetírásban páratlan. A kép talán Denner Boldizsár ecsetkezelésére emlékeztetően, hajszálfínomságokig megy s művészete mögötte marad a Kemény-életrajzének az élvonalak erejében, de teljes, amit ad, hű és igaz. Az a Gyulai él benne, akit az irodalom, a tudomány, a közélet uralt, s az az ember, akit ilyennek a hozzá közelállók ismertek.

Papp Ferenc munkássága — bár egész lelkét adta e két főművébe — nem merült ki velük. Több kisebb értekezést is írt, az ifjúkori nagyon mélyenjáró kis dolgozattól, mely Petőfi szalkszentmártoni költeményeiről szól, a tanulmányig, amely szűkebb hazájának, Vas megyének egyik nagy fiát, Rákosi Jenőt mint hírlapírót mutatja be: a publicista Kemény Zsig-

mondnak kiváló utódát. Gyakran írt bírálatokat is, különösen a Budapesti Szemlébe és folyóiratunkba; nem Gyulai harcos természetével, de meggyőződése szerint és az igazság jegyében.

Nem kereste a kitüntetések, az elismeréseket. Annyira nem, hogy Császár Elemér Budapestre történt kinevezése után nem is pályázott helyére, a Dunántúl egyetemére. De az önként jövő elismerés természetesen jólesett neki: örült, mikor a Kisfaludy-Társaság 1920-ban tagjai, majd a következő évben a M. Tud. Akadémia levelező tagjai sorába választotta. 1939-ben rendes tagja lett az Akadémiának. Folyóiratunknak mintegy harminc éven át volt közszeretben és köztiszteletben álló munkatársa.

Gyulai tanítványi köréből az első nemzedékből Péterfy, Riedl és Angyal, a második nemzedékből Császár után most Papp Ferenc is elpihent. Gyulai eszméinek és világának — hála Istennek — még több jeles zászlótartója őrzi és gondozza a nemes hagyományokat. Nincs ok lemondásra; de mégis fáj tudni, hogy Papp Ferenc nemesveretű egyénisége nincs többé közöttük.